

Az alamizsnás táskáktól a luxuscégek csábító kínálatáig

GY. FOGARASI KATALIN:
ERSZÉNYEK, TÁSKÁK TÖRTÉNETE 1300–2000

A divattal, viselettörténettel foglalkozó tanulmányokban a ruházat mellett általában háttérbe szorulnak a táskák, ezért a szerző 2020 decemberében, magánkiadásban megjelent könyvét Magyarországon hiánypótló munkának tekinthetjük. A kötetben 220 oldalon mutatja be az – elsősorban bőrből készült – erszények, táskák történetét, nagy súlyt helyezve a készítés során használt anyagok és technikák ismertetésére. A kutatás során használt írott források – kor-, művészet-, divat- és ipartörténeti tanulmányok, régészeti leleteket ismertető publikációk, árszabások és divatlapok – kiegészülnek képzőművészeti alkotásokon és fotókon ábrázolt, továbbá köz- és magángyűjteményekben őrzött műtárgyak technikai felmérésével, értelmezésével is.

A mű időrendben négy fő fejezetre tagolt. Az *Alamizsnás táskák* a kora középkori, egyszerű szabású és felépítésű erszényeket és tarisznyákat mutatja be. Ebben az időszakban még nem volt kiemelkedő szerepük az öltözködésben, elsősorban gyakorlati hasznuk miatt viselték őket. Az erszények a kegyes céllal alamizsnának szánt pénzürmék tárolására, míg a tarisznyák az úton járók legszükségesebb tárgyainak kényelmes szállítására szolgáltak.

A mű időrendben négy fő fejezetre tagolt. Az *Alamizsnás táskák* a kora középkori, egyszerű szabású és felépítésű erszényeket és tarisznyákat mutatja be. Ebben az időszakban még nem volt kiemelkedő szerepük az öltözködésben, elsősorban gyakorlati hasznuk miatt viselték őket. Az erszények a kegyes céllal alamizsnának szánt pénzürmék tárolására, míg a tarisznyák az úton járók legszükségesebb tárgyainak kényelmes szállítására szolgáltak.

Az *Erszények, táskák első divatkorszaka* végigköveti a folyamatot, melynek során a korábban csak használati tárgyként viselt táskák a 14. századtól a divatos megjelenés

elengedhetetlen kellékévé váltak. Ehhez kapcsolódóan formájuk, anyaghasználatuk, szerkezetük, díszítettségük egyre kifinomultabb és összetettebb lett. Az igényesebb darabokon gyakori volt a fémfonalas vagy selyemhímzés alkalmazása. Megjelentek a fémből készült keretek, melyek a biztonságosabb záródás lehetőségét is megteremtették.

MAESTRO DEI MESI: Szeptember. Szüretelő paraszt, övén erszénnyel
MAESTRO DEI MESI: September. Harvesting peasant with a purse on his belt 1230 körül (Museo della Cattedrale di Ferrara, Ferrara)
Forrás: A kora középkor. Corvina, Budapest, 1988

Francia táská | French bag | 16. század
(Museo Nazionale del Bargello, Firenze)

Forrás: Gabinetto Fotografico Nazionale, Museo Nazionale del Bargello, Firenze

A 16. század végéig az erszényeket, táskákat férfiak és nők is jellemzően övre rögzítve viselték, később a ruhák fazonjának változása új formák kialakítását is szükségessé, illetve lehetővé tette. A női viseletben a többrétegű, bő szoknyák a hölgyek számára feleslegessé tették az

erszényviselést, mert a szoknya alatt kötényzsebekben el tudták helyezni használati tárgyaikat. A 17. században terjedtek el Európában azok az irattartó mappák, melyeket a későbbi levéltárcák ihletőinek tekinthetünk. A 17. század második felétől feltűnés nélkül elfértek az ilyen tárcák a férfiak justacorps nevezetű kabátjának zsebeiben.

Az *Erszények, táskák második divatkorszaka* című fejezet a 18. század végétől észlelhető folyamatra hívja fel a figyelmet. Az empire stílusú, testhez simuló női ruhák alá nem fértek el kötényzsebek, ennek hatására alakult ki a kézben hordott erszények típusa, melyeket akár a mai kézitáskák elődeinek is tekinthetünk. A ruhadivat ugyan később ismét bő szabású lett, de az új anyagfajták és technológiai megoldások használata továbbléndítette a fejlődést. A 19. század elején létrejött a bőrdíszműipar, melynek felvirágzását a század második felében a bőrvarrógépek megjelenése is elősegítette. A vasúti közlekedés térnyerésével az utazási célra készült táskák is elterjedtek. A historizmus korában újra divatba jöttek az övről függő táskák, az úgynevezett chatelaine-ek. A finom díszműbőrök mellett egyes részletekhez ekkor már bőrpótló anyagokat is alkalmaztak.

Az *Erszények, táskák harmadik divatkorszaka: a női kézitáska karrierje* című fejezet a 20. század elejétől napjainkig elemzi a táskadivat alakulását. A válogatás a karakteres divatfazonokra összpontosul. A századfordulón

Hímzett bőr futártárca | Embroidered leather messenger's wallet | Konstantinápoly, 1780 (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

a célszerűség divatjának köszönhetően az egyszerű kivitel és az egyre fejlettebb varrógépek lehetőséget adtak a tömeges gyártásra. Új, különleges alapanyagok (hüllőbőrök, struccbőr) bevonására is lehetőség nyílt az évszázad folyamán. A női táská divatcikké vált. Kialakultak az alapfazonok, az alkalmi, nőies és sportos típusok, folyton változó vonalvezetéssel és méretben. A 20. században öt-tíz évente gyökeresen változik a divat, ezért az alfejezetek évtizedes bontásban mutatják be az aktuális trendeket.

A szecessziós mozgalmak hatására a táskák formája, díszítettsége megváltozik: az ívelt vonalak nagyobb szerepet kapnak. Az 1920-as években új forma, az úgynevezett kuver- (azaz boríték-) táská jelenik meg. Alakja és kis mérete miatt viselési módja is eltér a korábbiaktól. A második világháború gazdasági szorításában tört előre a műbőr, amely változó felépítéssel és minőségben azóta is gyakran szerepet kap. A háború után, a *New Look*

Divatrajz | Fashion drawing

Forrás: Costumes Parisiens, Journal des Dames et des Modes, 1814

időszakának határozott vonalú táskáin több, változatos sziluett is megtalálható egymás mellett. A lázadó '60-as és a vad '70-es évek után a '80-as években az értékes anyagok és a gondos szabásvonalak ismét előtérbe kerültek. A könyvet forgatva tanulságos látni, hogy a női táská alaptípusainak formái, melyek az 1930-as évekre kialakultak, máig rendszeresen visszatérnek, nagyjából húszéves ciklusokban; azonban a divatvonalak mindig kicsit eltérnek elődeiktől. Anyagban, színben, méretben, részletmegoldásokban megújulva idézik az előző korszakokat.

Kirándulók 1880-ban | Excursionists in 1880

Archív fotó (Gy. Fogarasi Katalin tulajdona)

Mind a négy fejezetben találunk különálló, a bőrfeldolgozó ipar fejlődésével, a céhek virágzásával és hanyatlásával, a szakoktatás kialakulásával és fejlődésével, továbbá a történelmi események, az új anyagok és a technológiai fejlődés hatásaival foglalkozó összefoglaló írásokat, melyek jobban megvilágítják a törzsszövegben olvasottak hátterét. Értékes kiegészítés továbbá a könyv végén található *Szakszavak magyarázata* című függelék, mely nagy segítséget jelent a leírások megértésében azoknak is, akik nem gyakorlott bőrművesek.

Divatkép 1929 körül | Fashion picture around 1929
 Forrás: Vanda Foster: Bags and Purses. Batsford, London, 1982, 26.

Plasztiktáskák divatos sziluettei
 Silhouettes of fashionable bags made from synthetic materials
 Forrás: Lederwaren Zeitung, 1957

A Cotana Pigtex műbőr hirdetése
 Cotana Pigtex imitation leather advertisement
 Forrás: Luggage and Leather Goods, 1939

Formajáték. A kifinomult „magas szabászat” bőrdíszműre jellemző példája
Play of form. A typical example of sophisticated 'haute couture' in fancy leather goods
Forrás: Lederwaren-report, 1980

Varrásvédős, keretes kézitáska | Framed handbag with protected seams
1910 körül (Óbudai Börtanoda – Gy. Fogarasi Katalin táskagyűjteménye, Budapest)
Fotó: Győri Gergő

A kötet külső borítója hívogató, és a belső tartalom sem okoz csalódást. A szerző sok évtizedes bőrművesi és oktatói tapasztalata segíthetett az illusztrációk kiválasztásában, melyek összhangban vannak a tartalommal, és hozzájárulnak az adott korszakok atmoszférájának felidézéséhez is. A szöveghez választott tipográfia, a képek, ábrák elrendezése kellemes, jól áttekinthető. Ügyes tördelési megoldás, hogy a különálló, összefoglaló írásokat zöld háttérszínű „ablakokban” helyezték el, ezzel segítve az olvasót az összetartozó témák áttekintésében. Nyilván a terjedelmi korlátok miatt nem volt lehetőség szakrajzok közlésére, de ezek hiányáért kárpótol a bemutatott műtárgyak nagy részéhez megadott, a korra jellemző formaelemeket, anyaghasználatot, záródási és díszítési módot kiemelő tárgyelemzés, szerkezeti és készítési leírás. Ez utóbbiban a munka lépéseit olyan részletesen ismerteti a szerző, hogy azok alapján egy gyakorlott bőrműves megkísérelhetné az adott táskák rekonstrukcióját.

Gy. Fogarasi Katalin munkája széles körű érdeklődésre számíthat. Művészettörténészek, muzeológusok, iparművészek, divattervezők, restaurátorok, bőrművesek, a fenti területekkel kapcsolatos képzések oktatói és diákjai, hagyományőrök és a szép tárgyakat kedvelő, divat iránt érdeklődő „civiliek” egyaránt haszonnal forgathatják.

KISSNÉ BENEDEFY Márta

a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott bőrrestaurátora

.....
(*Magánkiadás, 2020, 220 o.*)
.....

A képeket a könyv szerzője bocsátotta rendelkezésünkre.
.....

A könyv kereskedelmi forgalomban nem kapható, akik meg szeretnék vásárolni, a szerző weboldalán találnak tájékoztatást: <https://fogarasikatalin.wixsite.com/erszenyekestaskak>